

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

DOSSIER DE PREMSA

Barcelona, 10 de juliol de 2008

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya
Demarcació de Barcelona

Convocatòria de premsa

Presentació de l'exposició *Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi* *Barcelona, 10 de juliol de 2008*

Jordi Ludevid, degà del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

Daniel Cando, Comissionat de Cooperació de l'Ajuntament de Barcelona

Gemma Martín Muñoz, directora de Casa Àrab - Institut Internacional d'Estudis Àrabs i del Món Musulmà

Ignacio Rupérez, exambaixador d'Espanya a l'Iraq

Pedro Azara, arquitecte, professor titular d'Estètica a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB) de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) i comissari de l'exposició

Ghada Siliq, professora de la Universitat de Bagdad

Fitxa tècnica

Títol: *Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi*

Descripció: recuperació dels projectes construïts i no construïts d'arquitectes com Le Corbusier, Frank L. Wright, Alvar Aalto, Walter Gropius, Josep Lluís Sert, Gio Ponti, Robert Venturi i Ricardo Bofill, planejats durant els mandats del rei Feïssal II (anys 50) i el president Saddam Husein (anys 80) a la ciutat iraquiana de Bagdad.

Lloc: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC). Pl. Nova, 5, Barcelona.

Dates: del 10 de juliol al 13 de setembre de 2008

Horari de visita: de dilluns a divendres de 10 a 21 h, i dissabtes de 10 a 14 h. Accés lliure i gratuït

Conferències paral·leles:

- Dijous 10 de juliol, a les 19.30 h, a càrrec de la Dra. Ghada Siliq, professora de la Universitat de Bagdad, i Mouafak Jalad Ahmed Al-Tai, arquitecte.
- Divendres 11 de juliol, a les 18.30 h, a càrrec de Khaled Al-Sultany, arquitecte i membre del Col·legi Reial d'Arquitectes de Dinamarca.
- Divendres 11 de juliol, a les 20 h, a càrrec de la Dra. Souad Ali Mhedí, arquitecta i professora de la Universitat d'Amman (Jordània).

Totes les conferències tindran lloc a la sala d'actes de la Seu de plaça Nova del COAC.

Organització: Àrea d'Activitats Culturals de la Demarcació de Barcelona del COAC

Producció: Demarcació de Barcelona del COAC

Comissariat: Pedro Azara

NOTA DE PREMSA

**El COAC revisa l'arquitectura de Bagdad amb
l'exposició *Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi***

Barcelona, a 10 de juliol de 2008.- La Demarcació de Barcelona del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC) inaugura l'exposició *Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi*, que es podrà visitar fins al 13 de setembre a la seu del COAC (Plaça Nova, 5, Barcelona).

La inauguració de l'exposició, que té lloc el dijous 10 de juliol a les 12 h, està presidida per la Infanta Cristina, acompanyada per Jordi Hereu, alcalde de Barcelona, Jordi Ludevid, degà del COAC, i altres personalitats. Aquesta mateixa tarda té lloc l'obertura al públic (21 h), precedida d'una sessió de conferència (19.30 h) sobre l'arquitectura de Bagdad.

Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi és l'estudi més complet fins ara dedicat a l'arquitectura moderna occidental a Bagdad, als anys 50, i a principis dels 80, abocat en una exposició itinerant (que s'inaugura al Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, a Barcelona, abans de ser mostrada a la Casa Àrab, a Madrid) i en una publicació, amb la voluntat de donar a conèixer punts de vista encreuats, des de Bagdad i Barcelona, sobre un model de renovació urbana confiada a figures de l'arquitectura i sobre la relació entre Orient i Occident, entre modernitat i modismes.

La mostra recupera els projectes construïts i no construïts a la ciutat iraquiana de Bagdad, planejats durant els mandats del rei Feissal II i del president Saddam Hussein. Concretament, es recullen —a través de maquetes, panells, projeccions i documentals— algunes de les obres planificades des de l'any 1955, quan l'Oficina de Desenvolupament iraquiana (organisme públic dedicat a la millora de les infraestructures, pobles i ciutats) va decidir transformar Bagdad en una urbs comparable a qualsevol gran capital. Arquitectes com Le Corbusier, Alvar Aalto, Frank L. Wright, Walter Gropius, Constantinos A. Doxiadis, Josep Lluís Sert o Ricardo Bofill, entre d'altres, van ser cridats a treballar en col·laboració amb professionals iraquians. No obstant això, molts dels projectes es van interrompre amb el cop d'estat de 1958. Després de dues dècades, aquesta iniciativa va ser recuperada el 1979 per Saddam Hussein, qui va donar un nou impuls a l'activitat constructiva a la ciutat, de nou truncat per les successives guerres que ha patit el país.

La mostra, comissariada per l'arquitecte i professor d'Estètica de l'ETSAB Pedro Azara, ha estat produïda per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECI), l'Ajuntament de Barcelona i la Casa Àrab, i compta amb la participació de la Universitat Politècnica de Catalunya i la Universitat de Bagdad.

L'exposició es complementa amb tres conferències a càrrec de Ghada Siliq, arquitecta i professora de la Universitat de Bagdad, i Mouafak Jalad Ahmed Al-Tai, arquitecte (dijous 10 de juliol a les 19.30 h), Khaled Al-Sultany, arquitecte i membre del Col·legi Reial d'Arquitectes de Dinamarca (divendres 11 de juliol, a les 18.30 h), i Souad Ali Mhedi, arquitecta i professora de la Universitat d'Amman (divendres 11 de juliol, a les 20 h).

A més, s'acompanya d'un catàleg amb el mateix títol, editat per Pedro Azara, coordinat per Laura Martínez i publicat per la Universitat Politècnica de Catalunya, que compta amb la col·laboració d'Ignacio Rupérez, Tomás Alcoverro, Gema Martín, Michelle Grant, Ghada Siliq, Suad Ali Mehdi, Mina Marefat, Khaled al-Sultany, José M. Rovira, Rémi Baudouï i Juan Puebla. El catàleg estarà disponible els pròxims dies a les principals llibreries especialitzades en edició quadrilingüe (castellà, francès, àrab i anglès).

Contingut

1. Presentació

Mentre Europa es recuperava de les destruccions massives que s'havia infligit i Espanya estava sumida en la misèria (física i moral), Iraq, recent obtinguda la independència i amb els ingents beneficis del petroli, empenia, a la dècada dels 50, un projecte de modernització ambiciós, guiat per arquitectes iraquians assessors del jove rei Feissal II, amb el consentiment de les potències occidentals temoroses que el país, pobre i inestable, caigués sota la influència soviètica. Aquesta modernització cultural no es va cenyir només a l'arquitectura i l'urbanisme sinó que es va estendre a les arts plàstiques i especialment a la poesia.

La recentment creada Oficina per al Desenvolupament —l'organisme públic dedicat a la millora de les infraestructures, pobles i ciutats— no es va dedicar només a grans infraestructures, sinó que també va encarregar equipaments esportius, culturals i cívics a arquitectes occidentals de renom a fi de convertir Bagdad en una gran capital, la capital del Pròxim Orient. Wright, Le Corbusier, Gropius, Aalto, Sert, Ponti, Dudok, Doxiadis, entre d'altres, van realitzar casualment els seus últims projectes a la capital iraquiana.

L'assassinat del rei el 1958 i dues dècades següents de cops d'estat, fins a l'arribada al poder de Saddam Hussein, van impedir que alguns dels projectes es poguessin dur a terme. No obstant això, malgrat la inestabilitat dels anys 60, Sert va aixecar la seu de l'ambaixada nord-americana (avui bombardejada i abandonada); Gropius, el campus universitari més gran del Pròxim Orient; Ponti, un gran edifici ministerial (també bombardejat); Doxiadis, un extens barri residencial (l'avui tràgicament conegut com a Sadr City on s'amunteguen dos milions d'habitants); i Le Corbusier, la seva última obra, pòstuma: un equipament esportiu (construït a finals dels 70).

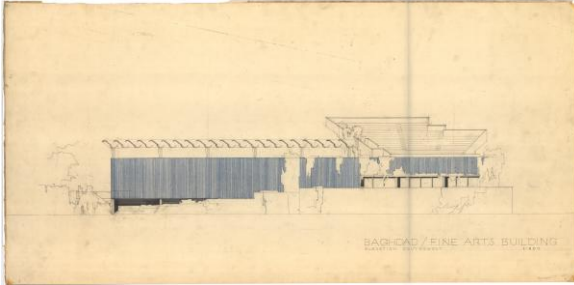
A principis dels 80, Saddam Hussein, volent convertir Bagdad en la capital dels Països no Alineats, va reprendre la política urbana del rei Feissal II: Bofill i Venturi, entre d'altres, van projectar barris residencials, comercials i financers que no es van construir, i van participar en el concurs internacional per a la gran mesquita nacional. La guerra entre l'Iraq i l'Iran, les guerres del Golf i la caiguda del règim de Saddam Hussein van posar fi a aquest nou somni. Després de gairebé trenta anys de guerres, vint d'embargament i dues invasions, què ha quedat d'aquestes ambicioses polítiques urbanes quan Bagdad rivalitzava amb París i Londres?

Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi és l'estudi més complet fins ara dedicat a l'arquitectura moderna occidental a Bagdad, als anys 50, i a principis dels 80, abocat en una exposició itinerant (que s'inaugura al Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, a Barcelona, abans de ser mostrada a Casa Àrab, a Madrid) i en una publicació, amb la voluntat de donar a conèixer punts de vista encreuats, des de Bagdad i Barcelona, sobre un model de renovació urbana confiada a figures de l'arquitectura i sobre la relació entre Orient i Occident, entre modernitat i modismes.

2. Projectes en exposició

Projecte per al Museu de Belles Arts a Bagdad (centre cívic) (1957-1963). *Alvar i Aino Aalto*

Aalto va ser convidat per l'Oficina per al Desenvolupament (*Development Board*) a viatjar a Bagdad el 1957 amb l'objectiu d'encarregar-li dos projectes relacionats entre si: l'edifici de Correus i Telègrafs i el Museu de Belles Arts, ambdós situats al Centre Cívic de Bagdad, un complex de 219.317 m² encara existent que incloïa diverses mesquites històriques i els edificis del Palau de Justícia i de la Policia de

Bagdad, projectats, encara que no construïts, per W.M. Dudok.

Aalto va acceptar amb entusiasme l'encàrrec d'aquest edifici, el qual havia "promoure activitats culturals i ajudar al desenvolupament de les arts a l'Iraq. Ha d'oferir un lloc de trobada per als artistes i el públic, presentant les creacions d'aquells en pintura, escultura, joieria, etc., així com en música, recitats i pel·lícules".¹

Finalment, aquests edificis no es van construir a causa dels canvis polítics posteriors a l'assassinat del monarca. L'estudi d'Alvar Aalto va ser contactat de nou el 1980 pel govern iraquí (després de la mort d'Aalto el 1976) i convidat a participar en el concurs per a un gran Museu d'Arts Plàstiques, del qual no se n'ha sabut res.

Sector 10 del pla parcial de Bagdad oest (pla i construcció parcial: 1957-1958). Barri d'Al-Thawra ("Sadr City"), part del pla parcial de Bagdad est (pla: 1958; construcció: 1961-1963). *Constantinos A. Doxiadis (Doxiadis Associates)*

Feia anys que l'enginyer i urbanista grec (d'origen búlgar) Doxiadis havia demostrat la seva bona sintonia amb el govern nord-americà per divulgar un ideari de vida i el seu reflex en una estructura social i urbana quan va rebre l'encàrrec de diversos plans generals per a les ciutats de Kirkuk, Irbil, Bàssora i, sobretot, Bagdad, així com per a la construcció massiva d'habitatges per a classes baixes, mitjanes i altes.

El seu projecte es basava en un agregat de petites comunitats (d'origen agrícola i protestant) organitzades al voltant d'espais públics dotats d'un mercat, serveis públics assistencials i un santuari (església o mesquita).

El Pla General de Bagdad i els Plans Parcial de Bagdad Oest i de Bagdad Est plantejaven la creació de dues grans àrees residencials, dotades de tots els serveis (mercats, santuaris, escoles, guarderies, àrees recreatives i esportives), a cada costat el riu Tigris, entre les quals destacava la que es trobava a l'est del riu.

¹ Memòria del projecte del Museu de Belles Arts, avui al Museu de Alvar Aalto de Helsinki.

² BERNDTSON, Indira, WILLIAMS, Greg: Entrevista a William Wesley Peters, 13 de febrer de 1991, vídeo, transcripció del text per Indira Berndtson, p. 10, Fundació Wright, Taliesin. Document trobat i enviat per Octavio Learco Borgatello.

³ Fundació Le Corbusier, París, document del 29 de maig de 1957, inv. núm. P4-2-36).

⁴ Dr. Herman van Bergeijk, de la Universitat de Delft (a qui agraeixo les seves consideracions), opina que Dudok tenia molts contactes al Pròxim Orient (i a Turquia, en particular), era molt amic de la princesa persa Fatemah Khanoum de Katchalon, i la seva arquitectura pública era jutjada com l'encarnació dels valors occidentals i democràtics (correu electrònic del 19 de març de 2008).

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Doxiadis va disposar de grans tallers multidisciplinars on treballaven centenars d'especialistes —urbanistes, arquitectes, arqueòlegs, historiadors, sociòlegs, economistes, geògrafs—, en diferents ciutats europees, africanes i del Pròxim Orient. En només quatre anys va construir o restaurar centenars d'assentaments per tot el país: 20.000 habitatges nous, 30.000 restaurats i una trentena de pobles, encara que relativament pocs a Bagdad.

El Pla General de Bagdad va ser abandonat després del cop d'estat i la rescissió del contracte entre el nou govern iraquí, menys pro-occidental, i Doxiadis. Es van construir uns quants assentaments o comunitats a la capital, entre els quals destaca el barri avui denominat Sadr City. Doxiadis va retornar a l'Iraq en els anys 70 per projectar nous plans generals i parcials com el de la ciutat kurd-iraquiana de Kirkuk.

Projecte per al Gran Bagdad (1957-1959). *Frank Lloyd Wright*

El gener del 1957 Frank Lloyd Wright va rebre l'encàrrec per construir una òpera per a Bagdad. El seu entusiasme per l'art sumeri —caracteritzat per la seva introspecció— el designava com l'arquitecte que més podia simpatitzar amb aquesta terra i aquesta ciutat.

Va organitzar un projecte molt més ambiciós que l'encàrrec inicial. A l'òpera encomanada se li van sumar un museu arqueològic, una galeria d'art contemporània, un basar, un gran nombre de parcs i de jardins, un edifici de correus i una universitat (malgrat que el primer ja havia estat encarregat a Aalto i el segon a Gropius).

El projecte havia de sumar Orient i Occident, el passat i el present, la tradició i la innovació. Quan Wright va rebre l'encàrrec tenia 90 anys. No obstant això, ho va projectar i ho va dibuixar personalment en molt poc temps². La seva mort, dos anys més tard, i el cop d'estat de 1958 van posar fi a un projecte que, segons algun estudiós, hauria contribuït a millorar les formes entre cultures que alguns han volgut presentar com oposades.

Instal·lacions esportives Saddam Husein (1955-1965, 1979-1983). *Le Corbusier i George Marc Présenté*

Es tracta d'una obra pòstuma, que no va poder ser construïda íntegrament. Però les modificacions es van realitzar en vida de l'arquitecte, que va dedicar gairebé deu anys a l'elaboració i l'ajustament d'aquest projecte, i va viatjar dues vegades a Bagdad. Le Corbusier ja havia previst que no dirigiria la construcció, sinó que aquesta estaria supervisada per un altre equip, encapçalat per Georges Marc Présenté, que ja treballava a l'Iraq.

² BERNDTSON, Indira, WILLIAMS, Greg: Entrevista a William Wesley Peters, 13 de febrer de 1991, vídeo, transcripció del text per Indira Berndtson, p. 10, Fundació Wright, Taliesin. Document trobat i enviat per Octavio Learco Borgatello.

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

El *Development Board*³ va encarregar a Le Corbusier un gran equipament esportiu, de nivell olímpic, el 1955. El projecte havia de comprendre diverses instal·lacions com un estadi de futbol per a 50.000 espectadors, pistes d'atletisme, camps de tennis, diverses piscines per a 5.000 usuaris i un gran gimnàs per a 3.500 esportistes. Le Corbusier va proposar incloure un pavelló desmuntable, jardins amb diverses espècies d'arbres autòctons enmig d'una àrea irrigada artificialment i un restaurant. D'aquesta manera, el projecte cobria diferents necessitats d'oci, més enllà de les purament esportives.

No obstant això, amb el pas dels anys el projecte va anar minvant. Després de la mort del rei Feissal II l'emplaçament va variar diverses vegades i algunes instal·lacions van ser descartades. Les obres d'una part del projecte (el gimnàs, l'edifici que Le Corbusier havia desenvolupat més) van començar el 1979 –catorze anys després de la seva mort–, dirigides per Présenté, a qui el govern va encarregar el projecte executiu, i van concloure el 1983, ja sota Saddam Hussein.

El gimnàs no ha patit pels anys de guerra i la situació de caos actual. No obstant això, el projecte, teatral i poc pràctic, ha impedit que el conjunt pogués ser utilitzat plenament (cura i encara en funcionament, acull activitats esportives infantils i juvenils).

Campus universitari de Bagdad (1957-). *Walter Gropius, TAC i Hisham A. Munir*

Walter Gropius i la seva oficina TAC (*The Architects' Collaborative*) va rebre l'encàrrec de la nova Universitat de Bagdad, laica, que havia de diferenciar-se de la que fins aleshores existia, religiosa (la universitat d'Al-alBait).

El projecte inicial va ser concebut per Gropius. Una primera versió va ser aprovada el febrer de 1959, i la versió definitiva, un any més tard. La situació política turbulenta de finals dels cinquanta i dècada dels seixanta va endarrerir la construcció: a principis dels seixanta només la torre i l'arc de l'entrada havien estat aixecats.

Aviat es va veure que el projecte era insuficient per a la importància creixent de la universitat. Intentant seguir les directrius de Gropius, mort el 1969, TAC i Hisham A. Munir van ampliar diverses vegades i van reprendre l'obra, que es va prosseguir durant dels anys setanta i vuitanta. Encara avui el "campus" (amb nuclis a banda i banda del riu) —el més gran de tot el Pròxim Orient, que ja acull 55.000 estudiants distribuïts en 273 edificis— no ha estat completat, si bé les línies mestres del projecte inicial es mantenen i la universitat segueix en peu.

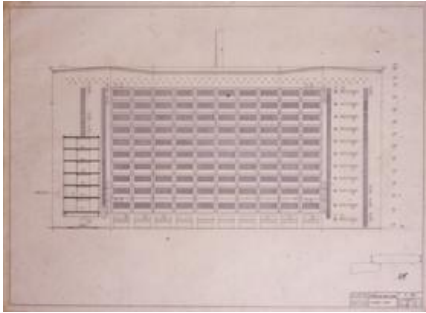
El projecte, de planta gairebé circular, consistia en un triple anell d'edificis, capaços d'albergar, en tres fases successives, una població de 5.000, després de 8.000 i finalment de 12.000 alumnes, al voltant d'una àrea central, formalment concebuda com una mesquita. Un segon anell comprenia els dormitoris separats i el tercer albergava equipaments esportius (l'estadi previst inicialment per Gropius no va ser construït, sinó que es va substituir per un poliesportiu).

³ Fundació Le Corbusier, París, document del 29 de maig de 1957, inv. núm. P4-2-36).

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Seu de l'Oficina del Desenvolupament (*Development Board*) i del Ministeri de Planificació (1958). Gio Ponti, en col·laboració amb Antonio Fornaroli i Alberto Rosselli, i Giuseppe Valtolina i Egidio Dell'Orto

L'Oficina del Desenvolupament requeria d'una seu representativa que albergués funcions administratives i executives, sota la direcció directa del primer ministre i del ministre de les Finances, que va ser encarregada a l'arquitecte italià Gio Ponti i als seus col·laboradors. Ponti no va ser mai a Bagdad; va ser Fornaroli qui va dirigir l'obra, iniciada després de la caiguda del rei Feissal II, i l'arquitecte i enginyer iraquí Hisham Al Madfaai, a qui es deu la solució per a l'aplicació correcta del recobriment ceràmic en un paratge amb un contrast tèrmic extremat entre l'estiu i l'hivern.

L'edifici, compost de dos blocs horitzontals recolzats sobre una plataforma porticada gegantina que cobreix accessos i un aparcament (a fi d'evitar llargs desplaçaments sota el sol), i inspirat en la Torre Pirelli a Milà del mateix arquitecte, s'ubica prop del vital Puente de la República (destruït per l'aviació nord-americana el 1991 i reconstruït) a mig camí entre la ciutat antiga i els nous centres a la dreta del riu, que incloïen seus ministerials i oficines.

Direcció General de Policia, Palau de Justícia, Registre de la Propietat (Centre Cívic) (1957-1959). Willem Marinus Dudok

L'experiència de Dudok en grans equipaments públics municipals i estatals va poder ser un factor determinant per al seu nomenament⁴. El *Development Board* li va encarregar tres edificis: la Direcció General de Policia, el Palau de Justícia, i la Direcció General d'Assentaments i el Departament del Registre de la Propietat. Aquests tres blocs s'emplaçaven en la part superior de l'àrea del Centre Cívic, al costat dels dos edificis d'Aalto. Dudok va acceptar l'encàrrec el febrer

de 1957 i l'abril va viatjar a Bagdad.

Els tres projectes van ser realitzats ràpidament, si bé, davant els canvis de programa que van incorporar noves funcions i un augment de les normes de seguretat, van haver de ser revisats diverses vegades fins que, després del cop d'estat, els projectes semblava que arribessin "a un carreró sense sortida". Dudok, de la mateixa manera que els altres arquitectes (llevat de l'hàbil Doxiadis), mai va cobrar la totalitat dels honoraris.

Els tres edificis —dos dels quals, el Palau de Justícia i la Direcció General d'Assentaments, estan units per una passarel·la coberta— es disposen en línia a la part superior del Centre Cívic, constituint la seva façana nord-oest. Dudok va treballar, sobretot, el joc de volums i les façanes principals que avançaven i retrocedien, mentre que la distribució en planta perseguia l'"estandardització" de les sales a fi que poguessin adaptar-se als diferents programes. El Palau de Justícia era l'edifici central, amb una torre de dotze plantes perquè la seva presència imposés i dominés l'entorn, com una al·legoria de la Justícia a la qual donava aixopluc.

⁴ Dr. Herman van Bergeijk, de la Universitat de Delft (a qui agraeixo les seves consideracions), opina que Dudok tenia molts contactes al Pròxim Orient (i a Turquia, en particular), era molt amic de la princesa persa Fatemah Khanoum de Katchaloff, i la seva arquitectura pública era jutjada com l'encarnació dels valors occidentals i democràtics (correu electrònic del 19 de març de 2008).

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Recinte de l'Ambaixada Nord-americana a Bagdad (1955-1959). Josep Lluís Sert

El govern nord-americà va escollir Josep Lluís Sert, degà del *Harvard Graduate School of Design*, per projectar l'ambaixada a Bagdad.

L'emplaçament consisteix en una franja estreta perpendicular al riu Tigres, a la "part nova", en expansió els anys cinquanta, davant de la ciutat antiga. Aquesta zona, una mica apartada, va ser escollida per l'alta burgesia per instal·lar-se en cases individuals, i per països com la Unió Soviètica, Xina o els Estats Units per a les seves ambaixades als anys 50.

El recinte, de grans dimensions, es compon de diversos edificis, disseminats en un ampli jardí que mira el riu: la casa de l'ambaixador, habitatges per al personal, edifici administratiu, entre d'altres. Mentre que les funcions administratives i representatives es localitzen prop de l'accés, l'habitatge, al costat d'àrees d'esbarjo més privades, s'ubiquen davant del riu. La duresa del clima, especialment a l'estiu, va determinar l'ús abundant de tota classe de gelosies, volades pronunciades i dobles teulades separades que permetien la circulació de l'aire. L'existència d'arbres que van ser preservats va condicionar o va ajudar a la ubicació dels edificis.

L'ambaixada nord-americana va estar ubicada en aquest recinte només durant uns anys. A principis dels 70, amb la primera crisi entre els Estats Units i l'Iraq, el conjunt va passar a dependre primerament del Ministeri de l'Interior iraquí i, posteriorment, directament del president Saddam Hussein, que vivia en un palau molt pròxim i utilitzava el conjunt de Sert per al seu ús exclusiu i reunions amb alts càrrecs militars.

Avui, i mentre la nova ambaixada nord-americana (un conjunt descomunal i gairebé fortificat) es construeix, el govern dels Estats Units utilitza el palau de Saddam Hussein com a seu i els edificis de Sert com espais de recepció per als qui no estan autoritzats a entrar a l'ambaixada. Quan els nous locals estiguin acabats, els edificis de Sert seran retornats al govern iraquí. Des de fa uns mesos, el conjunt està tancat, abandonat —l'edifici de la Cancelleria ha patit bombardejos i ha perdut part del sostre i de la façana lateral—, envoltat d'alts murs Texas de formigó.

Iraki House a Londres (1960-1961). Alison i Peter Smithson

L'anomenada "Casa d'Iraq" —l'únic projecte no dut a terme a Bagdad i que va ser destruït el 1970—, comprenia la seu de la companyia aèria iraquiana. Situada en ple centre de Londres (*Picadilly Road*, núm. 188), es desmarcava de les veïnes i molt visibles oficines de la companyia nord-americana Pan Am.

Encarregada pel govern d'aquell país, s'assemblava a una tenda beduïna o a una casa de fang despallada. El local era molt petit. Consistia en un espai allargat, amb una estreta façana al carrer, l'esquema de colors de la qual (blanc, negre i verd) disposats sobretot en la senyalització (rètol i logotip) evocava el de la bandera del país. La forma tubular, que recordava la cabina d'un avió, va ser fins i tot accentuada per un recobriment corb de les parets i el sostre.

La façana vidrada estava profundament retirada del pla de façana, buscant cridar l'atenció del passejant, qui, en abocar-se, descobria, darrere de l'aparador, una rasa o un pou profund, semblant al d'una excavació arqueològica, al fons del qual es trobava una recreació escenogràfica: un maniquí vestit de beduí, amb un falcó.

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Al mig, res, o quasi res. Els murs ondulats pintats de color sorra, el terra del mateix to, un banc corregut encastat a la paret, recobert amb unes petites estores teixides, només acollien dos taulells rectangulars, recoberts de rajoles amb motius orientals que, segons els arquitectes, evocaven la sobtada i fràgil floració al mig del desert, després del fugaç pas de la pluja que el vol de les aus anuncia i comporta.

Projecte per al concurs de la Mesquita Nacional de Bagdad (1982). *Robert Venturi, John Rauch, Denise Scott-Brown. Estudi: Venturi, Scott Brown and Associates, Inc.*

El concurs d'una mesquita estatal, que se suma al conjunt de mesquites aixecades en tot el país, respon al desig de Saddam Hussein d'afavorir els sectors més conservadors. La municipalitat de Bagdad (Amanat al Assima AAA), assessorada per l'arquitecte Rifaat Chadirji, i el departament presidencial d'arquitectura van organitzar un concurs restringit, per invitació, el juliol de 1982. Van establir una

llista inicial de vint-i-dos estudis d'arquitectura internacionals, reduïda finalment a set: Maath Alousi (Iraq), Rasem Badran (Jordània), Ricardo Bofill i el Taller d'Arquitectura (Espanya) en col·laboració amb un equip consultiu iraqià, Qahtan Al Madfai (Regne Unit), Mohamed Makiya (Regne Unit), Minoru Takeyama (Japó) i Venturi, Rauch i Scott Brown (Estats Units).

Es tractava de projectar una gran mesquita del divendres, la més gran del món —capaç d'acollir 15.000, i més tard 30.000 fidels (amb una sala per a 3.000 dones), i d'ampliar l'espai per acollir 4.000 persones més—, junt amb estances o edificis annexos: una escola, una biblioteca, cases d'hostes, un centre administratiu, sales de reunions i un gran menjador.

Encara que el jurat, presidit per Rifat Chadirji, va declarar guanyador Rasem Badran, segon, Ricardo Bofill, i tercer, Maath Alousi, el projecte va ser aparcat per la invasió de Kuwait, la retirada del país de grans empreses i les sancions internacionals. Saddam Husein va reprendre la iniciativa el 1989 i va convocar un segon concurs el 1990, aquesta vegada obert, entre arquitectes exclusivament iraquians, fet pel qual se l'anava a conèixer com la mesquita Saddam. La invasió de Kuwait va posar temporalment fi a aquest nou projecte.

Equips formats per arquitectes pertanyents al departament presidencial i a la Universitat van ser convidats el 1993 a revisar el projecte. Laith Al-Nuaimi, del Departament d'Arquitectura de Saddam Husein, va guanyar aquest tercer concurs. Al 2000, disgustat per les proporcions de l'espai de volta i per la forma dels minarets, va manar que un nou equip universitari revisés completament el projecte, completat l'abril de 2001.

Coneguda com la mesquita Umm al Qura (la mesquita de la Mare de totes les Batalles⁵), posseeix vuit minarets i un temple de marbre de planta hexagonal que conté un Alcorà cal·ligrafat en vermell amb sang del president. La caiguda, la detenció i l'execució de Saddam Hussein el 2006 van acabar definitivament amb el somni d'una gran mesquita nacional, encara en obres, que hauria estat —o serà— la més gran del món musulmà.

⁵ Es tracta de l'expressió amb la qual Saddam Hussein va batejar la guerra que una coalició de trenta-quatre països, encapçalada pels Estats Units, va desencadenar el 1989 per alliberar Kuwait envaït per Iraq uns mesos abans, en homenatge als 150.000 soldats iraquians enterrats al desert i al propi president —guerra a la qual la coalició va donar el nom d'Operació del Desert.

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Projecte d'un bloc comercial i residencial al carrer Khulafa (1981-1982). Robert Venturi, John Rauch, Denise Scott-Brown. Estudi: Venturi, Scott Brown and Associates, Inc.

Entre el 1979 (amb l'arribada al poder de Saddam Husein) i 1983 (quan la guerra entre l'Iraq i l'Iran va arribar al seu punt àlgid), l'oficina de projectes urbans de Bagdad, l'Amanat Al Assima (AAA) va decidir la creació de nous centres residencials i financers a la riba dreta de Bagdad, fins aleshores menys desenvolupada.

Els projectes urbanístics del nou viari i de nous edificis i funcions, que s'inserien en una trama densa de carrerons i cases baixes, van ser dividits en sectors, encomanats a l'arquitecte Hisham Madfai, cap del Departament de Construcció de l'AAA, a arquitectes internacionals i grans constructors.

Entre aquestes grans operacions urbanístiques destaquen les de Bab Al Sheikh, el sisè sector de la qual va ser encarregat a Ricardo Bofill, i la del carrer Khulafa, part de la qual va ser projectada per Venturi, si bé la cada vegada més deteriorada situació política per les guerres (Iran-Iraq, Iraq-Kuwait) i l'embargament internacional van detenir les obres o van impedir que els autors dels projectes, que en ocasions hi van renunciar, supervisessin la construcció.

En el cas d'aquest projecte, dut a terme amb l'ajuda de Rifaat Chadirji, no es va arribar a construir, ni tan sols a desenvolupar, un projecte executiu. No obstant això, al solar previst, sense que l'autor ho sabés, dues empreses, una d'iraquiana i una de iugoslava, van construir una versió de l'edifici projectat per Venturi, avui gairebé en ruïnes per la guerra.

Projecte per al concurs de la Mesquita Nacional de Bagdad (1982). Ricardo Bofill Taller d'Arquitectura
Primer Premi⁶

“El programa de la mesquita està definit per conceptes alcorànics que indiquen les parts que han de formar l'edifici de culte: mihrab, minbar, sala d'oracions, pati exterior amb estany per a les ablucions i minaret visible des dels quatre punts cardinals. La terra està simbolitzada per les formes pètries de l'edifici i dels murs, que, amb línies horitzontals, tallen el cel en rectangles i quadrats, així com per la forta geomètrica estructura dels jardins. La terra es troba amb el cel simbolitzat per la cúpula. Només es permet una cúpula a fi d'emfatitzar la seva importància. La referència arquitectònica presa és la mesquita de Samarra, prototip de mesquita àrab on la sala d'oracions és una gran sala hipòstila que defineix una morfologia molt plana per a l'edifici, amb una petita cúpula sobre el mihrab. Dins de la tradició cultural islàmica, s'han tingut especialment en

⁶ La bibliografia sobre Ricardo Bofill Taller d'Arquitectura publica que va guanyar el concurs internacional per a la mesquita nacional de Bagdad. El veredict del jurat va ser fet públic en acabar un simposi internacional que Sadam Hussein va organitzar a Bagdad el 1982 per tractar el tema de la idoneïtat de les propostes presentades. En acabar, la decisió del jurat es va fer pública. Les actes així ho mostren, de la mateixa manera que les filmacions del simposi (incloses en l'exposició) en les que se sent, en àrab, el nom del guanyador: Rasem Badran, de Jordània, considerat un dels millors arquitectes àrabs actuals (Premi de la Fundació Aga Khan per a la mesquita de Riyad, en 1995). El resultat va causar sorpresa. Els projectes de Bofill i de Venturi eren els favorits de Chadirji, l'alcalde de la ciutat, i de Saddam Husein. No obstant això, ja que els representants de Venturi es van negar que fos declarat vencedor junta amb Bofill, el veredict del jurat va acabar sent acceptat (HOLOD, Renata, KHAN, Hassan-Uddin: “State Mosque (Competition), Bagdad, Iraq”, *The Mosque and the Modern World*, Thames and Hudson, Londres, 1997, p. 85.

Per complicar encara més les dades, un article recent sosté que el guanyador del concurs va ser l'equip de Robert Venturi i Denise Scout-Brown (VAUGHAN, Richard: “Saddam's Architect. How Rifaat Chadirji masterplanned Bagdad in exchange of his freedom”, *The Architects' Journal*, 17.04.08, p. 34).

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

compte els elements vitals: la llum, l'aigua, la terra i la vegetació. L'alternança de sol i ombra en patis i espais coberts arriba al seu punt àlgid a la sala de les 300 columnes, il·luminada per claraboies que realcen els volums i defineixen els espais. L'aigua segueix un recorregut de l'exterior a l'interior de la mesquita. Neix al minaret, situat en l'eix central de l'edifici, a l'altre extrem del mihrab, segueix per un canal cap al pati central i cap a la font de les ablucions per acabar en un llac darrere del mihrab. L'equilibri entre l'espai construït i la vegetació disposada com un jardí geomètric representa la relació entre llocs sagrats i naturalesa”.

(VERGANO, Serena -revisió-: Ricardo Bofill, Gustavo Gili, Barcelona, 2005)

Projecte d'un sector del nou barri residencial i financer de Bab al-Sheikh (1982 i 1987).

Ricardo Bofill Taller d'Arquitectura

Amb motiu de l'elecció de Bagdad com a seu de la VII Cimera del Moviment de Països No Alineats (NOAL), la Municipalitat de la ciutat (Amanat al-Assima, AAA) va emprendre diversos grans projectes de remodelació urbana en les grans artèries de Khulafa i Abu Nuwas, i en els barris centrals de Kadhimiyyeh i Bab al-Sheikh el 1980. Les obres van ser confiades a arquitectes estrangers com ara TAC (l'estudi de Gropius), Ove Arup, Richard England o Ricardo Bofill, entre d'altres, seleccionats directament per Rifaat Chadirji

(responsable de la regeneració de Bab-al-Sheikh), o a través de concursos ⁷.

Els arquitectes i les empreses constructores elegits havien de treballar sobre projectes ja iniciats per arquitectes iraquians. Les obres afectaven veïnatsges al centre de la ciutat, densament poblades, amb cases de tova i de fusta, carrerons, socs i recintes sagrats (mesquites, mausoleus) que havien de ser mantinguts. Noves tipologies, noves funcions i sistemes constructius i ambientals s'inserien en una trama gairebé medieval que s'obria al trànsit rodat i a esquemes ortogonals. La manera de vida, l'estructura familiar i el paper de la dona es veien profundament alterats per la nova estructura urbana i arquitectònica i el canvi en la relació entre espais privat i públic.

⁷ El projecte de Bab al-Sheikh es va dividir en sis àrees. El projecte de quatre d'aquestes va respondre a encàrrecs directes (Chadirji va adjudicar l'àrea 6 a Bofill), mentre que les zones 1 i 2 van recaure en Ove Arup, guanyador d'un concurs restringit, i en Carl Mutschler, finalista del mateix. Sobre l'elecció de Bofill, Chadirji opinava: “vaig seleccionar Bofill perquè pensava que el seu treball harmonitzaria amb el de Warren, al costat, i el de Van Treek, davant. Si la decisió va ser encertada, o no, el temps ho dirà, però així és com va ocórrer”. Per desgràcia, el temps no va poder jutjar. Bofill —i Ventura— van abandonar la direcció d'obra en iniciar-se la guerra entre Iran i Iraq, i a causa de la personalitat de Saddam Hussein

Perfil de Pedro Azara

Nascut a París el 1956, Pedro Azara és Dr. Arquitecte (1986) i professor titular d'Estètica a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB – Universitat Politècnica de Catalunya, UPC) des de 1987.

Alguns dels càrrecs que ha ostentat són el de sotsdirector de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (2002-2003), secretari del Departament de Composició Arquitectònica (1994-2001), membre del patronat (per elecció) de l'Institut d'Humanitats, Barcelona (2002-) i creador i director (junta amb Marta Llorente) del Programa de Postgrau *Habitar la Casa*, de la Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona (2005-).

Ha participat en diverses publicacions i exposicions, com *HOGAR! L'imaginari arquitectònic a la revista Hola!*, organitzada pel COAC (2006-2007), *La Condió Humana. L'ombra d'un somni* (Fòrum de les Cultures Barcelona, 2004), *La ciutat que mai va existir. Arquitectures imaginàries en l'art occidental* (Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i Museu de Belles Arts de Bilbao, 2003-2004), *Deesses. La imatge femenina al Mediterrani antic* (Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona, 2000) i *Casas de l'ànima. Maquetes arquitectòniques de l'antiguitat (5500 ac-300 dC)* (Centre de Cultura Contemporània, Barcelona, 1997).

Azara ha guanyat diversos concursos com el I Premi ACCA (Associació de Crítics d'Art de Catalunya) a la sèrie d'exposicions *Mediterraneum*, 2003: *Diosas* (comissari: Pedro Azara, muntatge: AV62 Arquitectes i Pedro Azara), *Aliments sagrats* (muntatge: AV62 Arquitectes i Pedro Azara), 2001; *Toros* (comissariat: Pedro Azara, muntatge: AV62 Arquitectes i Pedro Azara), 2002.

Relació de peces en exposició

MAQUETES

1- Maquetes realitzades a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (60x90 cm de base; altura variable).
Direcció: Juan Puebla, taller Tort i Arnau

Le Corbusier: Equipament esportiu construït a finals dels 70
Walter Gropius: Universitat de Bagdad
Walter Gropius: Campus central de la Universitat de Bagdad
Walter Gropius: Mesquita de la Universitat de Bagdad
Frank Lloyd Wright: Pla del Gran Bagdad
Frank Lloyd Wright: Òpera
Constantinos Doxiadis: Sector 10 del Pla Parcial de Bagdad Oest
Constantinos Doxiadis/Hassan Fathy: Models d'habitatges per al Sector 10
Alvar Aalto: Museu de Belles Arts
Gio Ponti: Oficina per al Desenvolupament
Ricardo Bofill: Barri residencial de Bab al-Sheikh
Ricardo Bofill: Mesquita Nacional
Robert Venturi: Edifici residencial del carrer Khulafa
Robert Venturi: Mesquita Nacional

2- Maqueta de la ciutat de Bagdad amb la localització dels projectes, realitzada al Departament d'Arquitectura de la Universitat de Bagdad (base: 190x190 cm). Direcció: Saad Mahssan Hmoud, Bilal Samir Ali.

3- Maqueta "Detall de la cancelleria de l'ambaixada nord-americana" (Josep Lluís Sert, direcció: Laura Baringo), a la col·lecció de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès

PANELLS

Panells amb informació gràfica i escrita sobre els projectes (160x60 cm. cada panell retroil·luminat):

Le Corbusier: Equipament olímpic anomenat Gimnàs Saddam Husein (construït parcialment)
Walter Gropius i TAC: Universitat de Bagdad (construïda) (2 panells)
Alvar Aalto: Museu de Belles Arts
Frank Lloyd Wright: Pla del Gran Bagdad: Òpera, Edifici de Comunicacions, Campus universitari, Museus, Monuments
Josep Lluís Sert: Ambaixada nord-americana (construïda. Danyada)
Constantinos Doxiadis: Sector 10 del Pla Parcial de Bagdad Oest, i Sadr City del Pla Parcial de Bagdad Est (construït parcialment)
Willem Dudok: Centre Cívic (Seu de la policia, Palau de justícia, Registre de la propietat)
Gio Ponti: Development Board (Oficina per al desenvolupament) (construïda. Danyada)
Peter i Alison Smithson: Casa Iraquiana a Londres (construïda. Destruïda)
Ricardo Bofill: Mesquita Nacional (concurso), i Zona residencial del Barrio de Bab al-Sheikh (2 panells)
Robert Venturi i Denise Scott Brown: Mesquita Nacional (concurso), i Edifici residencial al carrer Khulafa (construït. Danyat) (2 panells)

PROJECCIONS (DVD)

1- Passi d'imatges i filmacions sobre projectes construïts als anys 50: imatges, ahir i avui (34 min.) (muntatge: Quim Vila i Arnau Andrés)

2- Passi d'imatges i filmacions sobre projectes construïts als anys 80: ahir i avui (15 min.) (muntatge: Quim Vila i Arnau Andrés)

DOCUMENTALS (DVD) (guió i direcció: Lluís Crous, producció: Sensemayá)

1- Documentals sobre l'arquitectura a Bagdad, amb entrevistes a arquitectes relacionats amb els projectes (47 min.): "A la recerca de l'Edèn" (9'), "Rifaat Chadirji, l'encàrrec" (9'), "Frank Lloyd Wright, el somni" (6'), "Edificis per a una nova ciutat" (9'), "L'intent de Saddam Husein" (15')

2- Documentals sobre la vida a Bagdad des de la distància i el Bagdad del futur (49 min.). "Al taller" (9'), "Reconstruir Bagdad" (2'), "Tan lluny, tan a prop" (24'), "3800 quilòmetres" (13')

L'exposició s'acompanya d'un catàleg:

Pedro Azara (ed.) i Laura Martínez (coord.): *Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi*. Textos de: Pedro Azara, Ignacio Rupérez, Tomás Alcoverro, Gemma Martín, Michelle Grant, Ghada Siliq, Suad Ali Mehdi, Mina Marefat, Khaled al-Sultany, José M. Rovira, Rémi Baudouï, Juan Puebla, Papers DC, Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona, 2008, 360 pàg. En castellà, francès, anglès i àrab. ISSN: 1139-5559. DL: B-35.079-200

Crèdits

Presidència d'Honor:

SAR la Infanta Cristina

Organització i producció:

Demarcació de Barcelona del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

Patrocini:

Ajuntament de Barcelona. Cooperació Internacional i Solidaritat
Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació. Agència de Cooperació Internacional AECID
Casa Àrab – Institut Internacional d'Estudis Àrabs i el món Musulmà
Societat Estatal Espanyola P4R, S.A.
Departament de Composició Arquitectònica, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona ETSAB.
Departament d'Expressió Gràfica, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona ETSAB.
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona ETSAB.
Universitat Politècnica de Catalunya
Ministeri d'Educació i Ciència
Department of Architecture, College of Engineering, University of Bagdad
Ambaixada d'Espanya a l'Iraq. Bagdad

Col·laboració:

Cortizo
Epson
iGuzzini illuminazione Espanya S.A.
Primera Matèria
Tort i Arnau Associats, S.L.
Cava Llopart
Oriol Balaguer

Comissariat:

Pedro Azara

Coordinació:

Gemma Molas
Gemma Ferré
Marta Balañá

Documentació:

Aga Khan Trust for Culture	Mina Marefat
Hada A.S. Alwan	Laura Martínez Iglesias
Arxiu Històric de la Ciutat	Miguel Orellana
Pedro Azara	Caecilia Pieri
Octavio Learco Borgatello	Josep Quetglas
Chadirji Research Centre	Josep M. Rovira
Fondation Arabe pour l'Image (The Arab Image Foundation)	Ghada Siliq
Lourdes Gaspart	Khaled Al-Sultany
Athanasios Hadjopoulos	Mouafaq Jalad Ahmed Al-Tai
	Lefteris Theodosis

Disseny muntatge:

Pedro Azara
Luis Amorós
Miguel Orellana

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Comissariat del modelat i representació arquitectònica a Barcelona (maquetes):

Juan Puebla (Departament d'Expressió Gràfica, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, ETSAB)

Direcció de la realització de la maqueta de la ciutat de Bagdad:

Saad Mahssan Hmoud, Bilal Samir Ali (Departament of Architecture, College of Engineering, University of Bagdad)

Realització de la maqueta de la ciutat de Bagdad:

Hala Alaa Aldin, Onada Basil, Mo hammed Dhiaa, Sarmad Emad, Marwa Falih, Rasha George, Rana Khalid, Batool Mohammed, Wassam Mohammed, Arifad Raghed, Issraa Abdul Rahman, Maryam Ramzi, Ali Saad (Departament of Architecture, College of Engineering, University of Bagdad)

Realització de les maquetes dels projectes a Barcelona:

Estudiants de l'assignatura optativa *Maquetes d'Arquitectura* de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona:

Blanca Barragán, Mirko Gegundez: Constantinos A. Doxiadis. Maqueta del Sector 10 del Plà de Bagdad Oest

Eulàlia Davi, Pol Massoni: Constantinos A. Doxiadis. Habitatges tipus

Helena Frigola, Berta Puig: Walter Gropius i TAC. Ciutat Universitària

Enna Camus, Álvaro Valcarce: Walter Gropius i TAC. Mesquita de la Ciutat Universitària

Donnie Duncanson, Sebastián Francis Harris: Walter Gropius i TAC: Plaça central de la Ciutat Universitària

Alberto Bermejo, Luis Alberto Montoya, Antoni Isalgué (col·laborador): Frank Lloyd Wright. Pla del Gran Bagdad

Carmina Revert, Antoni Valls: Frank Lloyd Wright. Edifici de l'Òpera

Jon Ander Aguirre, Jon Ubiria: Alvar Aalto. Musei de Belles Arts

Gonzalo Heredia, Javier Hernán: Gio Ponti. Ministeri de Planificació

Mireia Caballero, Alicia Casals: Le Corbusier i George Marc Présenté. Gimnàs Saddam Hussein

Ricardo Canals, Ramir Gil: Ricardo Bofill Taller d'Arquitectura. Mesquita Nacional

Melinda Gombos, Alicia Peralta, Antoni Valls: Ricardo Bofill Taller d'Arquitectura. Àrea residencial de Bab El Sheik

Livia Ferrer, Gemma Viñals: Robert Venturi i Denise Scott-Brown. Mesquita Nacional

Alice Crumeyrolle, Aleix Segura: Robert Venturi, John Rauch, Denise Scott-Brown. Edifici del carrer Khulafa

Maqueta de l'ambaixada nord-americana de Josep Lluís Sert:

Laura Baringo (dir.), Col·lecció Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès (ETSAV)

Documentals:

Sensemaya (Producció), Lluís Crous (Guió i direcció), Carmen Guzmán (Disseny edició), Carlota Casas i Camilo Zamora (Documentació), Anna Coll (Producció), Ahmed Mukhtar (Música), Debbie Smirthwaite i Gemma Salvà (Traduccions):

“En busca del Edén”: Carmen Guzmán (Edició); “Rifaat Chadirji, el encargo”: Valentina Mottura (Edició); “Frank Lloyd Wright, como piedra lanzada al agua”, “En el taller”, “Tan cerca y tan lejos”, “3800 quilòmetres”: Paula Margalló (Edició); “Edificios para una nueva ciudad”: Valentina Mottura i Ariadna Andreu (Edició); “El intento de Saddam”: Ariadna Andreu (Edició)

Imatges:

Quim Vila

Arnau Andrés

Disseny gràfic:

David Torrents

Col·laboració: Silvia Miguez

Textos:

Pedro Azara
Ignacio Rupérez

Construcció del muntatge:

Equiro, SL
Cortizo

Lampisteria:

Gascó Ventosa. Instal·lacions

Pintura:

Ango Decoració

Gràfica:

Spert

Moqueta:

Tianes

Empresa col·laboradora il·luminació:

iGuzzini Illuminazione Espanya, S.A.

Assegurances:

AXA Assegurances

Transport:

Equiro, SL
DHL. Barcelona, Bagdad

Crèdits fotogràfics:

Aga Khan Trust for Culture
Alden B. Dow Home & Studio Arxivis
The Alvar Aalto Museum/ The Alvar Aalto Foundation
The Arab Image Foundation
Arxiu Històric de la Ciutat
Archivio Gio Ponti
Arcadio de Bobes
Ricardo Bofill Taller d'Arquitectura
Centre Canadien d'Architecture
Chadirji Research Centri
Col·lecció particular, Londres, gestionada pel RIBA Trust Limited Royal Institute of British Architects, Londres
Constantinos A. Doxiadis Arxivis
Kerry Dundas
María Ángeles Espinosa
Fondation Le Corbusier
Frances Loeb Library. Harvard Gradua't School of Design
The Frank Lloyd Wright Foundation
Harvard University. Gradua't School of Design
Harvard University Art Museums
©GettyImage
La Vanguardia
Nederlands Architectuurinstituut
Joseph Rykwert
Josep M. Rovira
Ghada Siliq
Khaled Al-Sultany
Mouafaq Jawad Ahmed Al-Tai

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Venturi, Scott Brown and Associates, Inc.

© FLC, VEGAP, Barcelona, 2008

© Frank Lloyd Wright, Walter Gropius, VEGAP, Barcelona, 2008

Agraïments:

Mohammed Adib
Nuria Anguita
Alberto Aza Arias
Ali Al Klidar
Karar Altaye
Al-Rasheed (GreatBaghdad bloc)
Baghdadtreasure bloc
José Manuel Ballester
Luca Basso Peressut
H. van Bergeijk
Magi Besoli
Ricardo Bofill
Fernando Bryce
La Casa de S.M. El Rei
Carmen Cantarell
Inma Casas
Noemí Cohen
Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat
Compromesos amb el Món
Creu Vermella
Mary F. Daniels
Departament d'Expressió Gràfica, Escola
Tècnica Superior d'Arquitectura de
Barcelona (ETSAB)
Departament di Progettazione
dell'Architettura. Politecnico vaig donar Milano
Farrokh Derakhshani
Arnaud Dercelles
Design for the World
Diari Què
Editorial Gustavo Gili, SA
María Ángeles Espinosa
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del
Vallès (ETSAV)
Llorenç Fontan
Fondazione Politecnico vaig donar Milano
Fundació Joan Miró
Fundació Antoni Tàpies
Judith Gabriel
Galeria Joan Prats
Francesc Galmés
Carlos García Revenga (assessor de SS.AA.
RR. Les Infantes sra Elena i Sra Cristina)
Victoria Garriga
Herman Gelton
Mónica Gili
Rebecca Gillette
Manel Guardia
Carlos Gurí
Athanasios Hadjopoulos
Arne Heprauta
Jordi Hereu
Daniel Lainz
Edith Lang
Letje Lips
Jaume Llop
London Iraq Foundation
Llibreria La Central del Raval
Husham Al-Madfai
Dolors Magallón
Mina Marefat
Marge Books Editors
Jeffrey Mccarthy (SOM)
Alfred Marks
Gemma Martín
Alfons Martinell
Su'ad Ali Mehdi
Nuria Medina
Metges Sense Fronteres
Manuel Carlos Molina
Moviment per la Pau, el Desenvolupament i la
Llibertat
Ahmed Mukhtar
Bassam Nory
Orfali Art Gallery
Cristina Pagés
Paola Pagliari
Katariina Colom
Pati Llimona
Giota Pavlidou
Glòria Pérez
Caecilia Pieri
Victor Pimstein
Panayis Psomopoulos
Josep Quetglas
Contxa Rodríguez
Mario Roig
Natalie Roy
Josep María Rovira
Miguel Ruano
Juan José Rubio de Urquía
Ibai Rugbi
Ignacio Rupérez
Ferrán Sagarra
Saint Jaime's Church
Denise Scott-Brown
Dr. Bahjat Shahin
Ghada Siliq
Félix Solaguren
Stop the War
Khaled Al-Sultany
Mouafaq Jawad Ahmed Al-Tai
Helena Tatay
Tenda El Indio

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya
Demarcació de Barcelona

CIUTAT DEL MIRATGE BAGDAD, DE WRIGHT A VENTURI

Mia Hipeli
Marjo Holma
Ali Al Kelidar
Francisco Jarauta
Raed Jarrar
Poul Ove Jensen

Andrea Tissino
Manuel Torres
Silvana Vergano
Manel Vila
Pere Vilanova
Design for the World
Derby Hotels

i a The Frank Lloyd Wright Foundation i la Fondation Le Corbusier per la cessió dels drets de reproducció d'imatge.

Als estudiants d'arquitectura iraquians, en record del seu passat recent, que és el nostre.

Patrocina:

Col·labora:

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya
Demarcació de Barcelona

Per a més informació:

COAC Demarcació de Barcelona:

Departament de Comunicació. comunicacio-bcn@coac.cat

Tel. 93 306 78 61

Podeu descarregar-vos fotografies de l'exposició *Ciutat del Miratge. Bagdad, de Wright a Venturi* a través de la galeria d'imatges disponible a la pàgina web
www.coac.net/fotos

